

RECENZJA

ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR KATARZYNY SZORTYKI

PT. „PRZEDSIĘBIORSTWO SIECIOWE WYZWANIEM DLA WSPÓŁCZESNEJ EKONOMICZNEJ TEORII FIRMY”

Napisanej pod kierunkiem dr. hab. Jerzego Boehlke, prof. nadzw. UMK oraz dr Adama Balcerzaka

Recenzja została opracowana na zlecenie (z dnia 1 października 2018 roku) Pana Dziekana Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu dr. hab. Jerzego Boehlke, prof. nadzw. UMK. Dotyczy rozprawy napisanej przez mgr Katarzynę Szortykę pod kierunkiem dr. hab. Jerzego Boehlke, prof. nadzw. UMK oraz dr Adama Balcerzaka, w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia. Łączna objętość pracy wynosi 259 stron.

Recenzję napisano w celu oceny kwestii czy rozprawa spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*. (Dz. U. z 2003r. Nr 65, poz. 595; z późn. zm.).

Obejmuje ona punkty:

1. Wybór tematu pracy i zdefiniowanie problemu badawczego.
2. Ocena merytoryczna i formalna pracy na tle jej układu.
3. Ocena źródeł wykorzystanych w pracy.
4. Wnioski końcowe w kontekście wymogów art. 13, ust.1 Ustawy.

1. Wybór tematu pracy i zdefiniowanie problemu badawczego

W mojej opinii temat podjęty w recenzji jest bardzo ważny i wciąż aktualny, ponieważ problematyka dotycząca badania nad aspektami teoretycznymi, praktycznymi czy doboru właściwych modeli biznesowych do powstania przedsiębiorstw sieciowych jest jednym z obszarów badawczych, jakim zajmuje się współczesna ekonomia. Również liczne publikacje naukowe potwierdzają istotność tej problematyki oraz konieczność

prowadzenia dalszych badań w tym zakresie, np.: *W. Davidowa i M. Malone'a (1992 r.)*, *John F. Rockart i James E. Short (1989 r.)*, *Keith Ferrazzi (2016 r.)*. Niezwykle istotne staje się nowe spojrzenie na przyszły rozwój przedsiębiorstwa zwłaszcza w erze rozwoju wysokich technologii informacyjnych, których obecność jest nierozłącznym elementem naszego życia i codziennego funkcjonowania. Dostarczanie, posiadanie odpowiednich informacji o produkcie staje się niejednokrotnie ważniejsze od samego wytwarzania. Informacja podana we właściwy sposób, na czas i skierowana do odpowiedniego grona odbiorców może być narzędziem przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw. Stąd zmiany pozwalające na przystosowanie się przedsiębiorstw do nowych warunków działania (interdyscyplinarność, nowatorstwo, innowacyjność w zakresie technologii, organizacja procesów, wykształcony personel) są bardzo ważne i wymagają ogromnej wiedzy teoretycznej i praktycznej z tego zakresu. Przedsiębiorstwa stanowiące podstawowy podmiot polskiej gospodarki wytwarzają przeważającą część dochodu narodowego. Ich efektywność i ekonomiczność kształtuje poziom życia całego społeczeństwa.

W tym kontekście stwierdzam, że podjęta w pracy tematyka dotyka zagadnień niezmiennie aktualnych i ważnych. Uważam również, że propozycja Doktorantki polegająca na ocenie przydatności współczesnej ekonomicznej teorii firmy do badania przedsiębiorstwa sieciowego może być oceniona pozytywnie. Biorąc pod uwagę złożoność problemu dotyczącego działalności przedsiębiorstwa sieciowego w kontekście współczesnej ekonomicznej teorii firmy, każda próba rozważań teoretycznych, poszukiwania skutecznych metod, technik czy narzędzi wspierających proces koordynacji działalności gospodarczej funkcjonowania przedsiębiorstwa sieciowego jest słuszna.

2. Ocena merytoryczna i formalna pracy na tle jej układu

Przedstawiona do recenzji rozprawa ma charakter teoriopoznawczy, liczy 259 stron i składa się z czterech rozdziałów, poprzedzonych wstępem, zakończona podsumowaniem i wnioskami. Rozprawa uzupełniona została spisem literatury, który zawiera podstawowe pozycje z literatury przedmiotu (tj. książki i artykuły), w tym dość dużo pozycji w języku angielskim. Ponadto w pracy zawarto wykaz literaturowy ze źródeł internetowych poświęconych tego typu zagadnieniom.

We wstępie sformułowano cel pracy, którym jest próba odpowiedzi na pytanie, *czy współczesna ekonomiczna teoria firmy uzasadnia i wyjaśnia funkcjonowanie przedsiębiorstwa sieciowego*. Idea przedsiębiorstwa sieciowego oraz sposób jego

działania są na tyle złożone, że w dążeniu do osiągnięcia celu głównego konieczne było wyznaczenie czterech celów szczegółowych:

- *Pierwszym celem szczegółowym jest przegląd wybranych pojęć i cech przedsiębiorstwa sieciowego.*
- *Drugi cel szczegółowy, skupiający się na określeniu ważności kooperacji, konkurencji i kooperencji w działalności przedsiębiorstwa sieciowego.*
- *Trzecim celem szczegółowym jest scharakteryzowanie klasycznych mechanizmów koordynacji działalności gospodarczej – rynku i hierarchii – oraz sieci jako nowego mechanizmu koordynacji działalności gospodarczej.*
- *Natomiast czwarty cel szczegółowy, obejmuje krytyczną analizę przedsiębiorstwa sieciowego na gruncie współczesnej ekonomicznej teorii firmy.*

Przedstawione przesłanki podjęcia pracy badawczej, jej cele oraz dokonana analiza literatury pozwoliły Doktorantce na sformułowanie następującej hipotezy badawczej:

Kooperencja stanowi determinantę rozwoju przedsiębiorstwa sieciowego, a rozwój tegoż przedsiębiorstwa powoduje ograniczenie znaczenia koordynacji działalności gospodarczej w ramach rynku i hierarchii.

Oceniając zarówno cele pracy, jak i hipotezy badawcze należy stwierdzić, że ich poprawne sformułowanie zazwyczaj sprawia wiele problemów. Jednakże sformułowaną przez Doktorantkę hipotezę można uznać za poprawną. Natomiast cele pracy wskazują na jej teoriopoznawczy charakter, co powinno prowadzić do istotnych rozważań koncepcyjnych poruszanych w niej problemów.

W pierwszym rozdziale, dokonano szerokiego przeglądu literatury przedmiotu, zarówno polsko, jak i angielskojęzycznej, a na jej tle przeprowadzono w miarę udaną próbę uporządkowania wiedzy dotyczącej teoretycznych i praktycznych aspektów funkcjonowania różnych typów przedsiębiorstw sieciowych, w tym szczególną uwagę poświęcono przedsiębiorstwom wirtualnym. W rozdziale tym, na str. 15, Doktorantka podejmuje próbę wyjaśnienia (w przypisie) definicji „Działalności procesowej przedsiębiorstwa” bez odwołania do literatury. Na str. 28 Doktorantka pisze „Jednak w większości przypadków traktowanie sieci na równi z przedsiębiorstwem sieciowym jest błędne” a jednocześnie jest przypis 6, który brzmi „Użycie słowa ‘sieć’ w dalszej części pracy zawsze wskazuje na równość sieci z przedsiębiorstwem sieciowym, tzn. oba podmioty mają ten sam charakter i pojęcia można stosować zamiennie”. Moim zdaniem Doktorantka powinna to wyjaśnić i być konsekwentną w stosowaniu powyższych

sformułowań.

W podrozdziale 1.4 Doktorantka podejmuje próbę uporządkowania terminologii związanej z wirtualizacją przedsiębiorstwa sieciowego w aspekcie różnic, rodzaju, struktury i typu, itp.. Na str. 40 Autorka przedstawia rodzaje organizacji sieciowych (statyczną, dynamiczną i tymczasową) według T. Ortega za (Jurga z 2010 r). Na str. 55 przedstawia natomiast rodzaje przedsiębiorstwa wirtualnego według R. Bultje i J. van Wijk. W związku z tym bardzo prosiłbym, aby Doktorantka wyjaśniła *„Czym różnią się rodzaje organizacji drugiego stopnia (statyczna, dynamiczna, sieciowa) wyróżnione przez R. Bultje i J. van Wijka (rozdział I s. 55) od trzech rodzajów organizacji sieciowych: statycznej, dynamicznej i tymczasowej wyróżnionych przez T. Ortega (s. 40)”*. Następnie również prosiłbym, aby Doktorantka wyjaśniła, co miała na myśli pisząc na str. 53 *„Przedsiębiorstwo wirtualne może przybierać formę przedsiębiorstwa sieciowego, kiedy jego częścią składową jest „twarde jądro”, czyli firma istniejąca fizycznie”*. W rozdziale tym Doktorantka przedstawia również regulacje prawne państwa jako jedną z barier działalności gospodarczej przedsiębiorstw sieciowych - w związku z tym chciałbym, aby Doktorantka podczas obrony odpowiedziała na pytanie o brzmieniu: *„Jakie regulacje w Polsce sprzyjają działalności przedsiębiorstw sieciowych, a jakie je utrudniają? Co należałoby zmienić, aby ułatwić działalność takim przedsiębiorstwom, ale jednocześnie by Polska nie traciła na tym?”*.

Najbardziej interesującą częścią tego rozdziału jest omówienie w sposób wyczerpujący oraz porządkujący pojęć i cech przedsiębiorstwa sieciowego, modeli ich funkcjonowania, a także czynników (technologii teleinformatycznej, prawnych, kulturowych i społeczno-organizacyjnych), od których może być uzależniony ich rozwój. W ten sposób, w mojej opinii Doktorantka zrealizowała pierwszy szczegółowy cel rozprawy.

W drugim rozdziale Doktorantka na drodze analizy teoretycznej na temat sposobów i form współpracy sieciowej przedsiębiorstwa określiła ważność, jaką odgrywa sprawność komunikacyjna oraz sposób kształtowania zaufania w działalności przedsiębiorstw sieciowych. W podrozdziale 2.1 na s. 70 Doktorantka wymienia rodzaje korzyści, jakie uzyskują w wyniku kooperacji uczestniczące w niej podmioty gospodarcze. W związku z tym nasuwa się pytanie, na które oczekuję odpowiedzi: *„W jaki sposób kooperacja może przyczynić się do zwiększenia możliwości konkurencyjnych przedsiębiorstw oraz dzielenia się wiedzą? Proszę o podanie konkretnych przykładów ilustrujących te korzyści z kooperacji”*. W podrozdziale 2.2, gdzie Doktorantka porusza zagadnienia związane

z konkurencją i konkurencyjnością w przedsiębiorstwach sieciowych, na str. 101 pisze: „Tym samym z punktu widzenia wartości dodanej sieci można dojść do wniosku, że atrakcyjność sieci w niektórych sektorach z zauważalnym efektem sieciowym rośnie wraz z rozrostem sieci, co zwiększa prawdopodobieństwo wyższej wyceny takiego przedsiębiorstwa przez rynek”. Czy Doktorantka mogłaby podać jakieś rzeczywiste przykłady przedsiębiorstw, w których to miało miejsce? W podrozdziale 2.3 są poruszane zagadnienia związane z kooperacją i tu Doktorantka na str. 105 pisze „W literaturze dla nazwania tego zjawiska używa się również słowa kooperacja”, z kolei na str. 107 pisze „Takie podejście umożliwia odróżnienie kooperacji od kooperacji i konkurencji”. W związku z tym warto byłoby zastanowić się nad tym, czy określenie kooperacja używa się zamiennie z kooperacją czy nie? Doktorantka uzasadnia na podstawie literatury potrzebę określenia wagi kooperacji, kooperacji i konkurencji w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa sieciowego. Może stanowić to punkt wyjścia do realizacji drugiego szczegółowego celu rozprawy zaproponowanego przez Doktorantkę.

Kolejny rozdział poświęcony jest mechanizmom koordynacji działalności gospodarczej, znajdującym zastosowanie w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa sieciowego. Doktorantka podkreśla ich ważność w zarządzaniu procesami produkcji i zapewnieniu zgodności działań inicjowanych przez wiele podmiotów gospodarczych, w celu minimalnego zużycia zasobów. Ponadto sygnalizuje skutki wysokiego bezrobocia, inflacji czy braku równowagi jako świadectwa zawodności rynku. Istotą tego rozdziału jest ilustracja w postaci tabelarycznej różnych pojęć i definicji określających: koordynację sieciową, klasyfikację zawodności rynku, cechy form koordynacji oraz porównanie ich działalności gospodarczej (w ramach rynku, hierarchii i sieci). Doktorantka na str. 119 w ostatnim akapicie powinna odwołać się do literatury. Na str. 121 w Tabeli 9. przedstawia typologię form koordynacji działalności gospodarczej, na kolejnej stronie prezentuje macierz relacji między typologiami koordynacji, gdzie pojawia się typ rekurencyjny, który nie wstępuje w tabeli 9 i tabeli 12 na str. 157. Dobrze byłoby wyjaśnić z jakiego powodu nie występuje. Prowadzony w tym rozdziale szczegółowy opis mechanizmów koordynacji działalności gospodarczej na potrzeby analizy przedsiębiorstwa sieciowego upoważnia do stwierdzenia, że Doktorantka zrealizowała trzeci szczegółowy cel rozprawy

W rozdziale czwartym Doktorantka podejmuje (w podrozdziale 4.1) próbę charakteryzowania podstawowych nurtów współczesnej teorii przedsiębiorstwa w ekonomii i naukach o zarządzaniu w celu oceny przydatności współczesnej

ekonomicznej teorii firmy do badania przedsiębiorstwa sieciowego. Ponadto ukazuje ważne nurty alternatywne teorii przedsiębiorstwa, które wychodzą poza ramy tradycyjnej teorii firmy. Do najważniejszych alternatywnych nurtów myślowych Doktorantka zalicza: menadżerskie teorie firmy, behawioralna teoria firmy i nową ekonomię instytucjonalną. W podrozdziale 4.2 skoncentrowano się na badaniu przedsiębiorstwa sieciowego na gruncie nowego podejścia instytucjonalnego w ekonomii, które obejmuje różne teorie (teoria praw własności, teoria kosztów transakcji, ekonomii konstytucyjnej itp.). Na str. 205 Doktorantka pisze: „Jeden z elementów teorii został włączony do koncepcji wirtualnej”. W związku z powyższym, chciałbym zapytać, co Doktorantka rozumie przez koncepcję wirtualną. W rozdziale tym również dokonano krytycznej analizy przedsiębiorstwa sieciowego na płaszczyźnie teorii kosztów transakcyjnych, teorii kontraktów, teorii agencji oraz teorii praw własności. Za najważniejszy element tego rozdziału można uznać podrozdział 4.3, pod tytułem „Wnioski z analizy przydatności współczesnej ekonomicznej teorii firmy do badania przedsiębiorstwa sieciowego”, gdyż Doktorantka pokazuje w nim wagność, jaką odgrywa teoria kosztów transakcyjnych nowej ekonomii instytucjonalnej w kontekście funkcjonowania przedsiębiorstw sieciowych. W ten sposób można uznać, że Doktorantka osiągnęła czwarty szczegółowy cel rozprawy, jaki sobie postawiła. W mojej opinii realizacja szczegółowych celów rozprawy pozwoliła na odpowiedź na pytanie jakie postawiła sobie Doktorantka formułując cel główny, a mianowicie czy współczesna ekonomiczna teoria firmy uzasadnia i wyjaśnia funkcjonowanie przedsiębiorstwa sieciowego.

W zakończeniu Doktorantka podsumowuje najważniejsze dokonania w rozprawie, odnosi się do założonych celów i hipotez. Ponadto Autorka podkreśla, że spośród współczesnych teorii firmy, zupełnie nieadekwatne okazały się menadżerskie teorie firmy oraz teoria behawioralna. Bardziej obiecująca okazała się nowa ekonomia instytucjonalna z teorią kosztów transakcyjnych na czele w wyjaśnieniu funkcjonowania przedsiębiorstwa sieciowego.

Z formalnego punktu widzenia praca jest poprawna, napisana dobrym językiem. Nie mam istotnych zastrzeżeń redakcyjnych do tekstu. Autorka dowiodła umiejętności konstruowania tekstu naukowego. Dostrzegam wszak w rozprawie pewne błędy i uchybienia, które chciałbym odnotować w celu ich wyeliminowania, gdyby Doktorantka zdecydowała się na jej opublikowanie. Oto one:

- w tekście wiersz nie powinien kończyć się spójnikami (o, i, a, itp.) np. str. 165,
- brak numerów stron przy rysunkach, np. na str. 12, 57,

- Autorka nadużywa określeń "poniżej", "powyżej" w odniesieniu do tabel i rysunków, a powinny być odwołania do numeru tabeli lub rysunku,
- brak odwołań do niektórych rysunków w treści pracy, np. rys.1, 2, 5, 6, 7 (na rysunku a nie na schemacie), 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19,
- brak odwołań do niektórych tabel w treści pracy np. tab. 3, 5, 6, 7, 8, 9 (chyba na str. 121 chodzi autorce o tabelę 9, a nie tabelę 3), 10, 11, 13, 15, 16,
- Autorka ma tendencję do korzystania z jednej pozycji przy opisywaniu zagadnień - tak jak w przypadku przepisu na str. 132, od 139-141, 72-75 i wielu innych miejscach, a przecież jest mnóstwo książek na ten temat,
- na str. 136 w zdaniu „Natomiast z historycznego punktu widzenia, zestawiając rynek z innymi mechanizmami alokacji zasobów (przemoc, kapitał, centralne planowanie)”, czy sam kapitał nie jest zasobem??
- na str. 138 w zdaniu „...Z drugiej strony rynek radzi sobie doskonale z dobrami normalnymi”, a opis sugeruje, że chodzi o dobra prywatne,
- na str. 145 w zdaniu „...skłonność do rozrostu, kiedy ceteris paribus” chyba bez słowa „kiedy”,
- na str. 156, 160, autorka powinna napisać tabela 12, 14 a nie tabela numer 12, 14,
- na str. 167 w zdaniu „... polega na zapanowaniu nad jego różnorodnością...” według mnie powinno być *jej* zamiast *jego*,
- na str. 168 w zdaniu, „Dzięki zarządzaniu nauki ekonomiczne są w stanie lepiej...”, czy Doktorantce chodzi tu o zarządzanie jako proces, czy jako dyscyplinę nauki?
- na str. 188 rys.16 należy usunąć niepotrzebny nawias,
- w przypadku punktowania tekstu dobrze byłoby, aby autorka je ujedynoliciła (raz używa średników, a raz przecinków na końcu wypunktowania, np. str. 28, str. 80, str.154 itp.),
- na str. 202 „zamiast poniżej w formie uproszczonej oraz bez...”, powinno być odwołanie do rys. 19,
- na str. 202, w zdaniu „stosunek procentowy kosztów materiałów i energii, usług obcych oraz dzierżaw i najmów do kosztów w okresie ogółem” chyba powinno być „do kosztów ogółem w danym okresie”,
- na str. 208 w trzecim akapicie są napisane słowa władzy dwa razy,
- Autorka sporządziła spis literatury w bardzo niestaranny sposób:

- Literatura poz. 1, 17, 21, 31,45, 50, 54, 60, 69, 70, 72, 83, 87, 88, 89, 91, 102, 109, 113, 114, 115, 128 (inny styl zapisu - brak konsekwencji), 147, 150, 152, 174,176, 185, 193,197, 213, 225, 231,235, 240, 250, 264, 266, 269, 277 (brak numeru stron na jakich opublikowano artykuł).
- Literatura poz. 3, 13, 27, 30, 43, 47, 48, 61, 76, 79, 82, 86, 95, 98, 103, 107, 112, 118, 126, 132, 138, 139, 141, 157, 158, 159, 160, 164, 169, 170, 172, 190, 195, 203, 204, 211, 219, 227, 241, 242, 251, 257, 260, 273, 275, 290, 292, 294, 299, 300, 303, 306 - brak numeru strony rozdziału, na który się powołuje w monografiach lub pracach zbiorowych.
- Literatura poz. 18, 150, 152, 176, 200, zmiana wielkość liter z małych na wielkie w „vol.” i „no.”
- Literatura poz. 34, brak litery „o” w „No.”
- Literatura poz. 206, 269, 272, niepełny opis.
- Literatura poz. 241 brak „red.”
- Literatura poz. 287 wymaga poprawy, usunąć niepotrzebne, 288 (]).
- Interlinie są różne w całym spisie źródeł internetowych.
- Proszę sprawdzić poprawność sposobu odwołania do literatury na stronach 111-112.

Pragnę podkreślić, że w mojej opinii wymienione uchybienia redakcyjne w żaden sposób nie zmniejszają wartości merytorycznej recenzowanej pracy.

3. Ocena źródeł wykorzystanych w pracy

Bibliografia jest bardzo obszerna obejmuje 334 źródeł, w tym 30,83% anglojęzycznych, źródła internetowe stanowią ok. 8,38%. Tematyka wszystkich odnosi się do problematyki poruszanej w pracy. Wśród pozycji literatury przedmiotu zaledwie 15,27% stanowią publikacje z ostatnich 6 lat (2010-2016), w tym większość źródeł internetowych, co świadczy o tym, że Doktorantka jest zaznajomiona z najnowszymi doniesieniami w zakresie objętym pracą. Szkoda, że powołała się tylko raz na własną publikację i to z 2012 roku, trudno bowiem uwierzyć, że więcej ich nie ma. Chyba, że świadczy to o skromności Doktorantki lub biorąc pod uwagę czas jaki upływa od złożenia artykułu do jego publikacji, domyślać się można, że artykuły Doktorantki były opublikowane jeszcze w trakcie procesu wydawniczego podczas prac nad doktoratem. Ogólne wykorzystane źródła literaturowe w dysertacji oceniam pozytywnie.

5. Wnioski końcowe

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska pt. „*Przedsiębiorstwo sieciowe wyzwaniem dla współczesnej ekonomicznej teorii firmy*” przedstawia oryginalne i interesujące badania literaturowe. Autorka podjęła w niej istotny naukowo problem. Przeprowadzając badania wykazała się:

- dobrą znajomością literatury z zakresu podjętego tematu, co może być podstawą w przyszłości do prowadzenia samodzielnych badań naukowych w ekonomii,
- dużą wiedzę z zakresu funkcjonowania współczesnej ekonomii, w szczególności pod kątem działalności gospodarczej i funkcjonowania przedsiębiorstwa sieciowego,

ponadto:

- Doktorantka na podstawie analizy literatury potrafiła wyłonić, wśród współczesnych teorii firmy zupełnie nieadekwatne teorie takie jak: menedżerskie teorie firmy czy teoria behawioralna.
- Doktorantka również ukazała, że nowa ekonomia instytucjonalna z teorią kosztów transakcyjnych na czele są najbardziej obiecującymi teoriami w funkcjonowania przedsiębiorstw sieciowych.
- Pomimo, że przeprowadzone rozważania w ramach niniejszej pracy wymagały bardzo szerokich i interdyscyplinarnych badań Doktorantka swobodnie poruszała w literaturze i osiągnęła zadawalające efekty.

W mojej opinii wyczerpuje to wymagania art. 13 Ustawy, zatem stwierdzam, że recenzowana praca może być podstawą do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych, w dyscyplinie naukowej ekonomii. W związku z powyższym wnioskuję do rady Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie mgr Katarzyny Szortyki do publicznej obrony rozprawy pt. „*Przedsiębiorstwo sieciowe wyzwaniem dla współczesnej ekonomicznej teorii firmy*” napisanej pod kierunkiem dr. hab. Jerzego Boehlke, prof. nadzw. UMK oraz dr Adama Balcerzaka.

